

JAN GROMNICKI

BADANIA NAD OSADNICTWEM STAROŻYTNYM REJONU DALEWIC, POW. PROSZOWICE, W 1962 ROKU

Badania w rejonie Dalewic prowadzone były, podobnie jak w ubiegłych latach, z ramienia Zakładu Archeologii Małopolski IHKM PAN w Krakowie. Zgodnie z planem objęły one oprócz rejonu III, na stanowisku w Dalewicach szereg punktów, których wstępne choćby rozpoznanie potrzebne było do uzyskania obrazu osadnictwa. Na stanowiskach tych, odkrytych w ostatnich latach podczas badań powierzchniowych prowadzonych w związku z pracami wykopaliskowymi na stan. 1 w Dalewicach¹ dokonano badań zwiadowczych (sondaży archeologicznych w niektórych wypadkach poprzedzonych badaniami geofizycznymi).

Celem prac prowadzonych w roku 1962 w rejonie III na stan. 1 w Dalewicach było wypełnienie luk w obrazie osadnictwa okresu lateńskiego i rzymskiego uzyskanych podczas ostatnich oraz przedwojennych badań. Pozwoliły one na przedstawienie wstępnych, niekiedy hipotetycznych wniosków odnośnie do jego chronologii oraz rozprzestrzenienia². Można tu wspomnieć, że oprócz zabytków pochodzących z okresu neolitu i kultury łużyckiej oraz z wczesnego średniowiecza mamy na stan. 1 do czynienia z bogatym osadnictwem późnolateńskim i rzymskim.

Osadnictwo kultury łużyckiej, którego intensywność trudna jest do określenia, zajmowało zapewne cały teren stan. 1, zaś ziemianki z okresu lateńskiego z zabytkami kultury celtyckiej grupują się wzdłuż załomu terasy w północnej partii jej cypla, określonego jako stan. 1. Natomiast w partii południowej terasy, słabiej zresztą zbadanej, odkryto dotąd jedynie nieliczne ślady osadnictwa okresu lateńskiego.

Jak się wydaje, osadnictwo późnorzymskie grupuje się w południowej partii stanowiska, określonej jako rejon I, na którego terenie, jak też na zapleczu w rejonie II występuje osadnictwo wczesnośredniowieczne. Ziemianki wczesnorzymskie oraz ceramika pochodząca z tego okresu znajdowane są również w rejonie I i III.

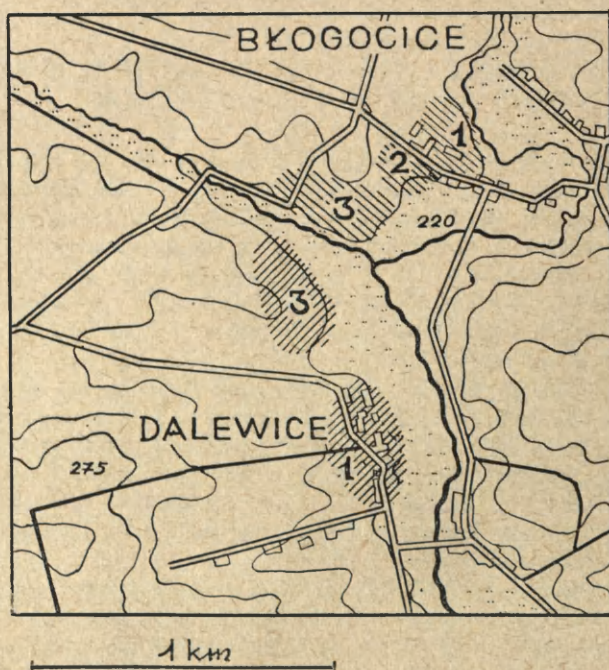
Tegoroczne prace w rejonie III rozpoczęto badaniami geofizycznymi przy zastosowaniu metody elektrooporowej, co pozwoliło na przybliżoną lokalizację jednej z dwu wczesnorzymskich ziemianek (ob. 74). Wewnątrz nich, w wypełniku, które stanowiła próchnica o czarnobrunatnym zabarwieniu, znajdowano ceramikę lepioną ręcznie, kości zwierzęce, przęśliki oraz inne przedmioty. W najbliższym sąsiedztwie drugiej ziemianki (ob. 77) natrafiono na dwie jamy-piwniczki. Miały one kształt okrągły w rzucie poziomym, natomiast cylindryczny w przekroju pionowym. Ziemianka 74 posiadała

¹ J. Gromnicki, *Sprawozdanie z badań osady z okresu lateńskiego i rzymskiego w Dalewicach, pow. Proszowice, w latach 1958 i 1960*, „Spraw. Arch.”, t. 14: 1962, s. 118—123; tam dalsza literatura.

² Gromnicki, *op. cit.*, s. 118—119, 122.

palenisko o regularnym okrągłym kształcie, ułożone z kamieni i sytuowane pośrodku. Uchwycono też szereg śladów słupów oraz kołków, które wraz z wypełniskami wyznaczały prostokątny kształt obu tych obiektów. Obiekty te datować można na wczesny okres rzymski jedynie na podstawie ceramiki lepionej ręcznie, występującej w kilku gatunkach (szorstka, gładka, czerwona i czarna, m. in. występują tu naczynia na nóżkach).

Wzgórze lessowe, na którym leży stanowisko Dalewice 3, oddzielone od stan. 1 poprzeczną w stosunku do doliny rzeki dolinką, jest bardziej wyniosłe oraz nieco cofnięte od rzeki w porównaniu z innymi wzgórzami terasy. Całość wzgórza pokryta

Ryc. 1. Plan sytuacyjny stanowisk w rejonie Dalewice

jest cienką, dochodzącą w górnej partii do grubości około 20—40 cm, warstwą ornej próchnicy, nosi ślady osadnictwa starożytnego, w postaci występujących na powierzchni ułamków ceramiki. Na stoku południowym wzgórza, położonym najbliżej Stan. I, przebadano 3 odcinki o łącznej powierzchni 56 m². Natrafiono tu na dwie okrągłe, wkopane w less jamy-piwniczki, o okrągłym rzucie poziomym i cylindrycznym przekroju. W większej z dwu jam (o wymiarach: średnica 190 cm i głębokość 60 cm) znaleziono ułamki ceramiki kultury łużyckiej, których dokładniejsze datowanie jest niemożliwe ze względu na brak charakterystycznych form. Ograniczony zakres badań sondażowych, niewielkie zagęszczenie osadnictwa w badanym terenie, natomiast dość silny jego rozrzut w promieniu około 1 km, jak też zniszczenie powierzchni przez spływ próchnicy spowodowały, iż uzyskane dane pozwalają jedynie na stwierdzenie faktu występowania osadnictwa kultury łużyckiej na dość znacznej przestrzeni, być

Ryc. 2. Dalewice, pow. Proszowice, stan. 1, rej. III:

a — ziemianka nr 77, rzut poziomy z zaznaczeniem poziomów na gł. 120, 140 i 160 cm b — profil ziemianki nar. 77; c—e — zabytki z ziemianki nr 77; f—j — zabytki z rejonu III, pochodzące z warstwy ziemi ornej

Rys. T. Wenhryniewicz

może zróżnicowanego chronologicznie oraz, jak się wydaje, dość silnie zniszczonego przez przesuwanie się próchnicy po stoku.

Stanowisko 3 w Błogocicach leży na załomie terasy w najbliższym sąsiedztwie zlewiska Ścieklca oraz strumienia Kniejówka. Celem prowadzonych tu prac przeprowadzonych badaniami powierzchniowymi oraz lustracją terenu z przeciwległych wzgórz była próba rozpoznania charakteru stanowiska. Wykop sondażowy o powierzchni 104 m² założono nieco poniżej załomu terasy. Teren pokryty był niezbyt grubą (ca 25 cm) warstwą próchnicy ornej, o brunatnej barwie.

Na powierzchni, kontrastując czarnymi zarysami od tła, rysują się kolistie lub nieregularne plamy powstałe na skutek rozorania wypełnisk jam. Teren wykopu poddano uprzednio badaniom geofizycznym przy zastosowaniu metody elektrooporowej. Badania te wykazały istnienie wkopów, którymi okazały się być jamy-piwniczki oraz jamy grobowe. Udało się zlokalizować 9 spośród 16 obiektów z dokładnością do $\frac{1}{4}$ m, z tym jednak, że z pozostałych 6 kilka łączyło się ze sobą, będąc wkopane jedne w drugie. Dały więc wspólną dla nich izoanomalię opornościową nie pozwalającą na wyodrębnienie tych obiektów. Wyniki tych prac można więc uznać za pomyślne i rożące pewne nadzieje na przyszłość w zakresie badań na tego typu stanowiskach³.

Na ogólną ilość 16 obiektów 12 stanowiły jamy-piwniczki, pozostałe 4 były to groby szkieletowe. Jeden z nich wkopany był w jamę, możliwe nawet, że część szkieletu została wrzucona do niezupełnie zasypanej jamy. Jeśli chodzi o stratygrafię stanowiska, wspomnieć trzeba, że niektóre jamy były wkopane jedne w drugie, np. jama 2 w jamy 1 i 3 oraz że dwa groby, a to grób 1 i grób 3, wkopane były najpewniej w jamy-piwniczki.

Jeden tylko grób 4 zniszczony został w swej górnej części przez wkopaną w niego jamę. Tak więc już dane stratygraficzne wskazują na niewspółczesność niektórych co najmniej obiektów. Wśród 4 odkrytych tu grobów szkieletowych wszystkie nosiły ślady uszkodzeń na skutek wkopów późniejszych lub orki. W wypadku dwu lepiej zachowanych grobów, noszących tylko ślady uszkodzeń przez zaczepienie pługiem, szkielety leżały wyprostowane, głowami w kierunku na zachód i północny zachód, jamy, w których położono zmarłych, miały kształt owalny, głębokość ich nie przekraczała $\frac{1}{4}$ m. Szczególnie interesująco przedstawiał się pochówek grobu 4, gdzie wewnątrz niewielkiej niszy wydrążonej w lessie znajdował się fragment (dolne partie) szkieletu ludzkiego oraz czaszka końska. Być może, iż znalezione w jamie 5 kości ludzkie wraz z czaszką, oznaczone jako grób 3, wiążąc należy z tym znaleziskiem, jednak zadecyduje tu analiza antropologiczna. Wewnątrz jam grobowych nie znaleziono żadnego wyposażenia, jedynie w wypełnisku dwu lepiej zachowanych grobów znaleziono kilka ułamków ceramiki lepionej ręcznie (groby 1 i 2). Znalezione ułamki ceramiki są niecharakterystyczne i nie dają podstaw do pewnej chronologizacji grobów, jednakże technika wykonania wskazuje, iż można datować je na koniec epoki brązu i początek żelaza, szczególnie że w tym okresie również na terenie Małopolski obserwuje się istnienie pochówku szkieletowego, na co wskazują najnowsze badania⁴. Ponieważ przypuszczamy możliwość dostania się ułamków ceramiki do jam grobowych na skutek zniszczenia przez nie wcześniejszych obiektów, tak więc ostateczne rozstrzygnięcie chronologii cmentarzyska należy pozostawić dalszym badaniom.

Spośród dwunastu odkrytych jam-piwniczek udało się zbadać wypełniska dziewięciu. Wszystkie jamy miały kształt kolisty w rzucie poziomym oraz trapezowaty w przekroju. Głębokość ich była niejednolita, wahała się bowiem w granicach od 5 do 160 cm, podobnie było z ich średnicą, która w górnych partiach wynosiła od

³ Badania geofizyczne prowadzone były z ramienia Katedry Geofizyki Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie przez mgr. inż. M. Lembergera przy konsultacjach dr. inż. S. Małoszewskiego i mgr. inż. J. Kowalczuka. Zob. J. Gromnicki, M. Lemberger, J. Kowalczyk, *Badania geofizyczne na stanowiskach archeologicznych Małopolski*, [w:] *Sprawozdania z pos. Komisji Oddziału PAN w Krakowie*, 1962. Konsultacji geologicznej udzielił mgr I. Drzewicka-Kozłowska oraz dr S. Kozłowski; w badaniach wzięli ponadto udział mgr Z. Skibiński oraz B. Grot, student UJ.

⁴ Por. L. Gajewski, *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Szymbiszowie, pow. Strzelce Opolskie*, „Mat. Arch.”, t. 1: 1959, s. 115—139; tenże, *Z prac terenowych we wsi Wawrzeńczyce*, „Mat. Arch.”, t. 3: 1961, s. 197—223.

140 (ob. 10) do 165 cm (ob. 6), wszystkie poszerzały się znacznie w partiach dolnych. W wypełniku jam, które stanowiła brunatna lub czarnobrunatna próchnica, występuje ceramika, w niektórych jamach np. 5 lub 6 w dużych ilościach, oraz polepa, węgle drzewne, kości zwierzęce.

Jak się wydaje, chronologia znalezisk pozostałości osady przedstawia się nieco jaśniej. Nie wszystkie co prawda jamy dostarczyły zespołów zabytków pozwalających na ustalenie ich chronologii, jak również brak jest dla terenu Małopolski miarodajnych opracowań. Jednakże niektóre obiekty, szczególnie zaś jama nr 6, dostarczyły sporej ilości materiału ceramicznego, który należy wiązać z kulturą łużycką i datować najpewniej na IV okres brązu, ponieważ znaleziono tam fragmenty trzech dużych naczyń o chropowatej powierzchni i załomie w dolnej partii brzuśca oraz czarke z guzami na brzuścu. Od strony dna miała ona kształt prostokątny.

Ze względu na założenia planu badań nie udało się przeprowadzić dalszych prac na stanowisku III w Błogocicach. Jednakże zarówno fakt intensywnego niszczenia terenu, jak też znaczenie stanowiska w ujawnionym zespole osad kultury łużyckiej każą zwrócić uwagę na potrzebę prowadzenia tu dalszych badań. Osadnictwo epoki brązu w Błogocicach posiada zresztą swą literaturę, opierano się dotąd wyłącznie na znaleziskach przypadkowych⁵.

Oprócz wymienionych przeprowadzono też badania zwiadowcze w punkcie zbliżonym do kulminacji wzgórza, u którego stóp leży stanowisko III, koło dworu, na terenie wsi Błogocice. Teren ten, oznaczony jako stan I, leży na wzniesieniu o charakterze płaskowyżu, oblany z trzech stron rzeką tworzącą tu zakole. Wykop o wymiarach 5×1 m, usytuowany nad urwiskiem rzeki, założono w miejscu, gdzie znajdowano na terenie ogrodów ułamki ceramiki wczesnośredniowiecznej. W wykopie uchwycono grubą na około 2 m warstwę kulturową zawierającą liczne węgle drzewne, kości zwierzęce i ułamki ceramiki. Ceramikę można na podstawie analogii z tego terenu datować na wiek XI—XII.

Zakład Archeologii Małopolski
IHKM PAN w Krakowie

JAN GROMNICKI

RESEARCH ON ANCIENT SETTLEMENT IN THE REGION OF DALEWICE,
DISTRICT OF PROSZOWICE, IN 1962

Owing to the research carried out in the area of Dalewice¹ a preliminary description of its habitation was possible². During this season we continued the excavations of the settlement from the La Tène and Roman periods in region III, site 1 at Dalewice. As a result two subterranean huts from the early Roman period and several pits used as cellars have been discovered. Trial trenches made on sites: III at Dalewice and III at Błogocice⁵ brought to light traces of Lusatian habitation from the Bronze and early Iron Ages⁴. Site I at Błogocice has produced traces of settlement from the 11th—12th centuries. Some of those spots have been already tested by geophysical methods which led to positive results³.

⁵ J. Żurowski, *Skarb brązowy z Żydowa*, „Wiad. Arch.”, t. 7:1922, s. 18; M. Wawrzyniecki, *Poszukiwania archeologiczne w Królestwie Polskim*, „Mat. Antr.-Arch. i Etn.”, t. 10:1908, s. 83—84; tenże, *Poszukiwania zabytków przedhistorycznych w Królestwie Polskim*, „Mat. Antr.-Arch. i Etn.”, t. 12:1912, s. 51.